

הגילוי הנפלא של ה"חתם סופר" זי"ע מקום קביעת המזוזה בשליש העליון של הפתח כנגד הפתח הפתוח למעלה מהרגל של האות ה'

ללמדנו שבזכות מצות מזוזה זוכים להשראת השכינה בפתח הדלת ועל ידי זה ניצולים ממלאך המות. ומקור הדבר בתיקוני זוהר (תיקון י כה): "ודא רזא דמזוזה, דאתמר בה וכתבתם על מזוזות ביתך, מזוזות כתובות מו"ת". וכן מבואר עוד בתיקוני זוהר (תיקון כב סו): "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך... זו מות מן ביתא דאיהי שכינתא ולא אתקריב לגבה [המות זו מהבית שהשכינה שורה שם ואינו קרוב אליה], הדא הוא דכתיב (במדבר א-יח) והזר הקרב יומת, ואתון [ואותיות] דמזוזות אינון ממש ז"ז מו"ת".

מצות מזוזה מקומה בשליש העליון של האות ה'

רחש לבי דבר טוב לבאר החשיבות הגדולה של מצות מזוזה בפתח הבית, וגם הטעם שמצות מזוזה היא סגולה לאריכות ימים, על פי מה ששנינו בגמרא (מנחות לג.) באיזה גובה של הפתח צריך להניח את המזוזה: "אמר שמואל מצוה להניחה בתחילת שלישי העליון". ופירש רש"י: "ימודד מלמטה שני שלישי הפתח, ולכשיכנס לתחילת שלישי העליון יתן המזוזה". וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד סימן רפט ס"ב): "איזהו מקום קביעתה... בתחילת שלישי העליון גובה השער".

והנני להעלות על שלחן מלכים מה שלמדתי חידוש נפלא מדברי ה"חתם סופר" זי"ע ב"תורת משה" השלם (פרשת קרח דף סח): [מקורו מההוספות של ר' יוסף נפתלי שטרן ב"חתם סופר" על התורה סוף חלק במדבר (דף קפא. ד"ה ועוד) מכתב יד קדשו, וחידוש זה לא נמצא בשום מקום נוסף בספריו הקדושים], בענין מצות מזוזה שמקומה בשליש העליון של הפתח, ומפאת החשיבות הגה הדברים בלשון קדשו:

"כי (ברכות לד:) מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, לכן המזוזה והשמירה בפתח פתוח לדופקי בתשובה בשליש העליון בצורת ה', דמות העולם הזה פתוח לתשובה כידוע. ולכן [בצטווינו לכתוב במזוזה] ב' פרשיות אלו, להורות כי אפילו העובר אחמורות [שהוא] כופר ביחוד שמו או

עול מלכות שמים ועול המצוות שנזכרו בשתי הפרשיות שבמזוזה, ובזכות זה לא יתן הקב"ה למשחית לבוא אל בתינו עכדה"ק.

עוד מבואר בגמרא (מנחות לד.) כי מצות הנחת מזוזה היא על צד ימין של הפתח בכניסתו לבית, ולמדו כן ממה שכתוב: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ודרשו "ביתך" דרך "ביאתך", כלומר דרך ביאתו של האדם לתוך הבית שהוא בצד ימין, כי כך דרכו של אדם שהוא עוקר את רגלו הימנית תחילה. וכן נפסק להלכה בשלחן ערוך (יו"ד סימן רפט ס"ב): "וצריך לקבעה על ימין הנכנס... ואם קבעה משמאל פסולה".

המזוזה היא סגולה לאריכות ימים

דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שגילו לנו חכמינו ז"ל שמצות מזוזה היא סגולה נפלאה לאריכות ימים, כמו שכתב ה"טור" (יו"ד סימן רפה): "וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו, דכתיב (דברים יא-כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ואם אינו זהיר בה יתקצרו, דמכלל הן אתה שומע לאו, וכן דרשו חכמים (שבת לב:) בעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים". המקור לכך הוא במה שדרשו בגמרא (שם) סמיכות הכתובים בפרשה שניה של קריאת שמע (דברים יא-כ): "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", ומיד לאחר מכן כתוב (שם כא): "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" וגו', ללמדנו שמצות מזוזה סגולה לאריכות ימים.

מטעם זה מבואר בגמרא (קידושין לד.) שגם נשים חייבות במזוזה [ואין אנו מקישים מצוות מזוזה למצות לימוד תורה הסמוכה לה ללמוד מכך שנשים פטורות] כי גם נשים צריכות חיים. וכן מבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן רפה ס"א): "וצריך לזהיר בה מאד, וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו, ואם אינו זהיר בה יתקצרו".

בשל"ה הקדוש (מסכת חולין פרק תורה אור אות יג) מביא בשם ה"רקאנאטי" (פרשתנו) רמז נפלא על כך, במה שכתוב בפרשה ראשונה של קריאת שמע: "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". כתוב שם "מזוזות" חסרה ו' ראשונה שהיא אותיות "זז מות",

בפרשתנו ואתחנן אנו למדים בפרשה ראשונה של קריאת שמע על מצות עשה לקבוע מזוזה על פתח ביתנו, כמו שכתוב (דברים ו-ט): "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". מצוה זו חוזרת ונשנית בפרשת עקב בפרשה שניה של קריאת שמע (שם יא-כ): "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך".

מטעם זה צריך לכתוב במזוזה שתי פרשיות הראשונות של קריאת שמע "שמע", "והיה אם שמוע", כמו ששנינו במשנה (מנחות כח.): "שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו". ופירש רש"י: "שתי פרשיות שבמזוזה, שמע והיה אם שמוע". כי הרי זה כאילו התורה מורה לנו בכל אחת משתי פרשיות הללו: "וכתבתם" לפרשה זו על המזוזה, ותניחו אותה, "על מזוזות ביתך ובשעריך". וכן מבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן רפה ס"א): "מצות עשה לכתוב פרשת שמע, והיה אם שמוע, ולקבעם על מזוזות הפתח".

שתי פרשיות במזוזה קבלת עול מלכות ועול המצוות

הגה"ק בעל "חידושי הרי"ם" זי"ע (פרשת בא ד"ה ולא יתן המשחית) מבאר הטעם שצונו הקב"ה לכתוב שתי פרשיות "שמע", "והיה אם שמוע" במזוזה ולקבוע אותה על פתח ביתנו, על פי מה ששנינו במשנה (ברכות ג.):

"אמר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך מקבל עליו עול מצוות". פירוש, פרשה ראשונה היא קבלת עול מלכותו של הקב"ה עלינו באופן כללי, אמונה באחדות ה' (דברים ו-ד): "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", אהבת ה' (שם ה): "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ופרשה שניה היא קבלת עול מצוות (שם יא-ג): "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום".

הנה כי כן מטעם זה צונו הקב"ה לכתוב שתי פרשיות הללו "שמע", "והיה אם שמוע" במזוזה שאנו מניחים על פתח ביתנו, כדי שנזכור תמיד בכניסתנו לבית וביציאתה ממנו, לקבל עלינו

חתם סופר: מניחים המזוזה בשליש עליון של הפתח שהוא כנגד הפתח של האות ה' המיועד לבעלי תשובה

היצר הרע רוצה לסתום הפתח של האות ה' שיהיה נראה כצורת ח' כדי שיתייאש החוטא מלעשות תשובה

המזוזה בשליש העליון היא שמירה שלא יסתום היצר הרע את הפתח של האות ה' ויעשה ממנה ח'

חתם סופר: "הפותח יד בתשובה", האות ה' כלולה מד' ובתוכה י' ולא ו' כדי שהפתח יהיה רחב לתשובה

בחושבו שאין לו תיקון, לכן הוא מסמא את עיני האדם שלא יוכל לראות הפתח של האות ה'.

ויש לומר כי זהו שכתוב על אנשי סדום (בראשית יט-יא): "ואת האנשים אשר פתח הבית היכו בסנוורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח". פירוש, היצר הרע וכוחותיו מסמאים את עיניהם של הרשעים שלא ימצאו הפתח של האות ה', שרומז שיש להם תקנה בתשובה. והנה כאשר היצר סוגר את הפתח הפתוח בצד של האות ה' נעשה ממנה אות ח'.

ויש לפרש בזה רמז הכתוב (שם כז-מו): "ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת, אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים". הסיבה שהאומה נקראת "חת" היא משום שאצלם הפתח של האות ה' הרומז על תשובה סגור ומסוגר בצורת אות ח', לכן נקראים "חת" כי הם בבחינת אות חית. וזהו שאמרה רבקה: "קצתי בחיי מפני בנות חת", שאינם מאמינים שיש לחוטא תיקון בתשובה.

הנה כי כן ירווח לנו להבין דברי הזוהר הקדוש, שביציאת מצרים גער הקב"ה ושבר את הקנה של האות ח' של חמ"ץ ועשה ממנה אות ה' של מצ"ה, כי על ידי ששקעו ישראל במצרים במ"ט שערי טומאה נפלו ברשת היאוש שאין להם תיקון בתשובה, כמו שכתוב (שמות ו-ט): "וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", עד שפתח הקב"ה את עיניהם של ישראל שיש להם תיקון בתשובה. וזהו הענין ששבר הקב"ה את האות ח' של חמ"ץ, שהפתח של תשובה היה סתום בה, ועשה ממנה האות ה' של מצ"ה, שיש להם תיקון בתשובה להיכנס בפתח של האות ה'.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין הטעם שנצטוו להניח את המזוזה בשליש העליון של הפתח, אשר כפי שלמדנו מדברי ה"חתם סופר" הוא מכוון ממש כנגד הפתח של האות ה', ולפי האמור הכוונה בזה, כדי שהמזוזה תשמור שמירה מיוחדת על הפתח של האות ה', שלא יצליח היצר הרע לסתום

ונראה לבאר כוונת המהר"ל על פי מה שכתוב (דברים ה-ד): "פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש". והרי ידוע שהקב"ה מתלבש כביכול בתוך האותיות של התורה הקדושה [כמו שהרחבנו בזה בפרשת מטות]. נמצא לפי זה כי כאשר נצייר את האותיות שבתורה שהן עומדות כנגדנו פנים בפנים, אז יוצא שצד ימין של האות ה' הוא כנגד צד שמאל שלנו. הנה כי כן דברי המהר"ל שהרגל של ה' היא בצד ימין, ודברי ה"חתם סופר" שהמזוזה בצד ימין בשליש העליון הוא כנגד הפתח של האות ה', עולים בקנה אחד כפתור ופרח.

גער חית קנה"ה שבר את האות ח' ועשה ממנה ה'

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו של ה"חתם סופר" להוסיף על דבריו הקדושים, לבאר הענין שצריך להניח את המזוזה בשליש העליון של הפתח כנגד הפתח של האות ה', על פי מה שכתוב (תהלים סח-לא): "גְעַר חֵית קֵנָה". ומפרש בזוהר הקדוש (פרשת פנחס רנב.) כי ההבדל בין חמ"ץ שהוא רמז על הקליפה ובין מצ"ה שהיא רמז על הקדושה, הוא בין האות ח' של חמ"ץ ובין האות ה' של מצ"ה, כי אותיות מ"צ שוות בשניהם.

וזהו הפירוש: "גער חית קנה", שגער הקב"ה באות חית של חמ"ץ, שהרגל השמאלית שלה [מצדנו שהיא רגל ימנית מצד הקב"ה כנ"ל] סגורה לגמרי בצורת קנה, ושבר את הקנה השמאלי של האות ח' העולה עד למעלה, ועשה ממנו אות ה' של מצ"ה שהרגל שלה תלויה ופתוחה מלמעלה.

ונראה לבאר כוונת הזוהר הקדוש על פי מה שלמדנו מהגמרא, כי הפתח של האות ה' פתוח לקבל את החוטא בתשובה. וכבר אמרנו הרמז על כך במילת תשוב"ה שהיא אותיות תשוב ה', כי אומרים לחוטא תשוב בתשובה כפי שרמוזו באות ה' שנברא בה העולם. אמנם כך דרכו של היצר שמפיל את החוטא ברשת היאוש, שיטעה לחשוב שאין לו תקנה בתשובה, ועל ידי זה ימשיך בחטא

בקבלת מצוותיו וחוזר בו יכנס לפתח, והוא השומר כי נעשה גדול מצדיקים, וב' פרשיות אלו הם קבלת עול מלכות שמים וקבלת מצוות".

ביאור דבריו הקדושים על פי מה ששינוי בגמרא (מנחות כט:) שהעולם הזה נברא באות ה', ומביא ראייה ממה שכתוב (בראשית ב-ד): "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם - אל תקרי בהבראם אלא בה' בראם. [שואלים בגמרא] ומפני מה נברא העולם הזה בה', מפני שדומה לאכסדרא [שפתוח מתחתיו], שכל הרוצה לצאת [ממנו לתרבות רעה] יצא.

[שואלים עוד] ומאי טעמא תליא כרעיה [מדוע תלויה רגל הה' ויש פתח פתוח בין רגל הה' לגג. ומתצינן] דאי הדר בתשובה מעיילי ליה [אם יחזור בתשובה מכניסים אותו בפתח העליון שבין רגל הה' ובין גגה. ושואל עוד] וליעייל בהך [שיכנס בפתח התחתון שיצא ממנו לתרבות רעה. ומתצינן] לא מסתייעא מילתא. פירוש, אחרי שחטא ויצא לתרבות רעה מאותו פתח, לא יצליח להיכנס שוב באותו פתח שקלקל בו.

לפי זה מחדש ה"חתם סופר", כי צורת הפתח של הבית היא כצורת אות ה', ומקום קביעת המזוזה בשליש העליון של הפתח הוא כנגד הפתח בצד של האות ה', שהוא פתוח לבעלי תשובה להיכנס משם אל הקדושה, והרי זה בא ללמד כי אפילו מי שפגם ח"ו בשתי הפרשיות של המזוזה, שכפר ביחוד השם מהפרשה הראשונה ובקבלת עול מצוות מהפרשה השניה, עדיין יש לו תיקון בתשובה להיכנס דרך הפתח של האות ה', עד כדי כך שכל השמירה בבית מצד המזוזה היא בזכות בעלי תשובה, שנכנסו בפתח הפתוח לקבל עליהם שוב עול מלכות שמים ועול המצוות, כי במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד.

אמנם יש להעיר על דברי ה"חתם סופר", שהרי לפי מה שנתבאר בגמרא ובפוסקים הנ"ל צריך להניח את המזוזה בצד ימין של הפתח, ואילו הפתח של האות ה' למעלה מהרגל התלויה הוא בצד שמאל ולא בצד ימין, הנה כי כן איך יתכן שהמזוזה בצד ימין עומדת במקום הפתח של האות ה' שהוא בצד שמאל.

כאשר חיפשתי לברר מקחו של צדיק, מצאתי את שאהבה נפשי תנא דמסייע ליה לה"חתם סופר", הלא הוא המהר"ל ב"גור אריה" (בראשית ב-ד) שכתב בענין האות ה' שנברא בה העולם: "ויש לה גם כן פתח למעלה בצד ימין, שאם יחזור בתשובה ימין ה' פתוחה לקבל שבים, ועשה להם פתח לקבל אותם בתשובה ועולים למעלה בצד ימין, כי ימינו פשוטה לקבל שבים". הרי לנו דברים ברורים כי הפתח באות ה' הוא בצד ימין, אשר משם ימינו פשוטה לקבל שבים.

שאינן כן אם היתה בצורת ו' היה הפתח שלמעלה ממנה קטן יותר.

על פי האמור הוא מפרש כמין חומר מה שאנו אומרים בתחונן ליום ב' ו': "הפתח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים". פירוש, הקב"ה ברוב רחמיו פותח י"ד בתשובה, שקבע את הצורה של האות ה' כלולה מב' אותיות י"ד, דהיינו ד' ובתוכה י' שהן אותיות י"ד ולא אותיות ד"ו, כי רצונו "לקבל פושעים וחטאים", מפתח רחב ולא מפתח צר. הנה הדברים בלשון קדשו:

"אומרים הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים, כי ה"א פתוחה לבעלי תשובה. והנה סוד הה"א הוא ד"ו פרצופים, והיה ראוי להיות צורת הה"א כמו ד' ובתוכה ו"ו משום ד"ו פרצופים, ומכל מקום אין עושים כן אלא צורת יוד בתוכה, עיין בית יוסף (או"ח) סימן ל"ו. והטעם משום שהקב"ה חותר חתירה רבה לבעלי תשובה, ויהיה פתח מרווח. וזהו הפותח י"ד בתשובה לקבל פושעים וחטאים, פירוש שפותח פתח של יו"ד דל"ת היינו י"ד, כדי לקבל פושעים וחטאים, ומשום הכי לא נעשה הפתח מד"ו אלא מי"ד".

הנה כי כן כאשר נצרף דברי ה"חתם סופר" הללו, עם מה שלמדנו מדברי ה"חתם סופר" הנ"ל שהמזוזה בשליש העליון היא כנגד הפתח של האות ה', לפי מה שביארנו כדי לשמור על הפתח שלא יסגור היצר הרע את הפתח להפכה לאות ח', יש לומר כי זהו הרמז בשם שד"י שהוא נוטריקון ש'ומר דל"ת יוד, פירוש, שם זה שומר על האות ה' שיראו תמיד שהיא כלולה מאותיות דל"ת יו"ד, עם פתח רחב לחזור בתשובה אל הקב"ה, הפותח י"ד בתשובה לקבל פושעים וחטאים.

יומתק לפרש בזה מה שדרשו בגמרא (חגיגה יב.) בענין שם שד"י: "מאי דכתיב (בראשית יז-א) אני א"ל שד"י, אני הוא שאמרת לעולם די". פירוש, שהיה העולם מתרחב והולך עד שאמר הקב"ה לעולמו די. לפי דברינו יש לפרש הכוונה בזה, כי העולם הזה שנברא באות ה' כמו שכתוב: "בהבראם - בה' בראם", היה מתרחב היינו הרגל של האות ה' רצתה להתרחב ולהיות בצורת אות ו', עד שאמר הקב"ה לעולמו ד"י, היינו שהאות ה' תהיה כלולה מצורת ד"י, כדי שהפתח יהיה יותר מרווח לבעלי תשובה.

מזוזה שמירה כנגד קנאה תאוה וכבוד

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שמצות מזוזה היא סגולה לאריכות ימים, על פי מה שנשלב עוד חידוש נפלא מתורתו של ה"חתם סופר" ב"תורת משה" השלם (פרשת בא דף מז:), שמבאר בדרך רמז ההבדל בין האות ח' של חמ"ץ ובין האות ה' של מצ"ה:

שם שד"י שעל המזוזה נוטריקון ש'ומר דל"ת יוד, הקב"ה שומר על האות ה' הכלולה מד' י' שלא יסתם

גמרא: מצות מזוזה היא סגולה לאריכות ימים, לכן נסמכה למה שכתוב: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם"

חתם סופר: ח' של ח'מץ הוא ג' יותר מה' של מצ"ה רמז על קנאה תאוה וכבוד המוציאים את האדם מן העולם

המזוזה שמקומה בפתח של ה' היא שמירה כנגד הקנאה התאוה והכבוד המוציאים את האדם מן העולם

וכתב החיד"א בהגהות "נצוצי אורות" על גיליון הזוהר (שם אות ד) בשם רבינו האריז"ל ב"זוהר הרקיע", שכוונת זוהר היא על השם שד"י שרשום על המזוזה בחוץ, והנה הם דברי האריז"ל בלשון קדשו:

"ובעת אשר יכנס האדם בבית, צריך להסתכל בשם שד"י שבמזוזה ולהזכיר בפיו, ואז יכנע השד מלהזיק באותו הבית, וגם יצר הרע נכנע ולא יקטר בו ויתבטל ממנו, ואמר דהאי שידא יש לו שס"ה שמשים כל אחד ביומו, וצריך לכוון כי שם שד"י הוא שומר ישראל".

ונראה פשוט כי לדברי האריז"ל הללו נתכוון בספר "מצת שימורים" למקובל האלקי רבי נתן שפירא (שער המזוזה ד"ה עוד מצאתי), שהביא דבר זה בשם כתיבת האריז"ל בשינוי קצת:

"ובעת אשר יכנס האדם בבית, צריך להסתכל בשם שד"י שבמזוזה ולהזכיר בפיו, אז יכנע השד מלהזיק באותו בית, וגם היצר הרע יכנע ולא יקטר בו ויתבטל ממנו, ואמר דההוא שידא יש לו שס"ה שמשים כל אחד ביומו, וצריך לכוון כי שם שד"י הוא ש'ומר דל"ת יוד ישראל".

שם שד"י במזוזה

ש'ומר דל"ת יוד של האות ה'

לפי דרכינו יש לפרש הענין של שם שד"י הכתוב על המזוזה, על פי מה שהזמין הקב"ה לידינו חידוש נפלא ב"דרשות חתם סופר" (דף א' טור ד, ובחדש ח"א דף רנז: ד"ה פותח), שמבאר מה שאנו נוהגים לכתוב בספר תורה את הרגל של האות ה' בצורת אות י' ולא בצורת אות ו', והרי ידוע [ראה "עץ חיים" שער לט דרוש ה] כי האות ה' יש לה ב' צורות, או בצורת ד' עם ו' בתוכה או בצורת ד' עם י' בתוכה, אם כן למה אנו כותבים הרגל של האות ה' בצורת י' ולא בצורת ו'.

ומבאר ה"חתם סופר" הענין בזה, כדי שהפתח הפתוח למעלה מהרגל של האות ה' שהיא בצורת י', יהיה יותר מרווח לבעלי תשובה להיכנס בו, מה

את הפתח כצורת אות ח', אלא נזכר תמיד כי ימינו פשוטה לקבל שבים בפתח הפתוח של האות ה'.

שם שד"י במזוזה ש'ומר דל"ת יוד ישראל

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין ענין שם שד"י הכתוב על המזוזה מבחוץ, כי הנה ידוע שהמזוזה היא סגולה לשמירה כמו שכתב ב"דרכי משה" (יו"ד סימן רפו אות ד) בשם שו"ת מהר"ם רוטנברג (סימן קח): "מובטח אני שכל בית שמתוקן במזוזה כהלכתה, אין שום מזיק יכול לשלוט בו". וזהו ששינינו בגמרא (מנחות לב:) על המזוזה: "תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת, סכנה ואין בה מצוה". ופירש רש"י: "סכנה, מן המזיקים, שאין הבית משתמר בה, עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה".

וזהו הטעם למנהג ישראל תורה הוא, לכתוב על קלף המזוזה מבחוץ מאחורי הפרשיות את השם שד"י, ולא נזכר מנהג זה לא בתלמוד בבלי ולא בתלמוד ירושלמי, אבל כן כתב הרמב"ם (הלכות מזוזה פ"ה ה"ד): "מנהג פשוט שכותבים על המזוזה מבחוץ כנגד הריח שבין פרשה לפרשה שד"י".

וכן כתב ה"טור" (יו"ד סימן רפח) בשם אביו הרא"ש: "נהגו לכתוב שדי מבחוץ". וכתב על זה הרמ"א ב"דרכי משה" (שם אות ג) בשם ה"כל בו" (סימן ז): "מה שנהגו לכתוב זה השם יותר משאר שמות, מפני ששם זה נוטריקון ש'ומר ד"ירת ישראל".

ומצינו מקור לכך בדברים הנוראים של הזוהר הקדוש (רעיא מהימנא פרשת ואתחנן רסג:):

"סמיק לפתחא וכו' אזדמן חד שידא ואית ליה רשו לחבלא, ואיהו קאים לסטר שמאלא, זקיף בר נש עיניו, חמי ליה לרזא דשמא דמאריה ואדכר ליה, ולא יכיל ליה לאבאשא". פירוש: "סמוך לפתח מזדמן שד אחד, ויש לו רשות לחבל, והוא עומד לצד שמאל של הפתח, נושא אדם את עיניו ורואה סוד השם של אדונו במזוזה שבצד ימין של הפתח ומזכיר אותו, ואין השד יכול להזיק לו".

מעץ הדעת היה כפי שכתוב (שם א-ד): "כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע". ופירש רש"י: "כל אומן שונא את בני אומנתו, מן העץ אכל וברא את העולם". הרי שהנחש עורר בהם ג' מדות קנאה תאוה וכבוד.

הא כיצד, מדת הקנאה, שיקנאו באלקים וירצו להיות כמוהו. מדת התאוה, לאכול מן העץ כמו שכתוב (שם א-י): "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה היא לעינים". מדת הכבוד, שירדפו אחרי הכבוד להיות כאלקים יודעי טוב ורע. נמצא לפי זה שאם היה אדם הראשון מתגבר על פיתוי הנחש ולא היה נמשך אחרי הקנאה התאוה והכבוד, כי אז לא היו נוצרות ומתהוות ג' טיפות שבהן ממית מלאך המות את האדם.

הנה כי כן זהו שהזהיר הקב"ה את האדם: "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות". פירוש, ביום אכלך מעץ הדעת כי תתפתה אחרי הקנאה התאוה והכבוד "מות תמות", כי יתהוו מהם ג' טיפות שמלאך המות ממית בהן את האדם. ורמז לו הקב"ה עוד: "כי ביום אכלך ממנו", באותו יום שתאכל ותבלע ג' טיפות של מלאך המות שנתהוו מהקנאה התאוה והכבוד "מות תמות".

יומתק לפרש בזה המשנה (אבות ד-כא): "רבי אליעזר הקפרי אומר, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". נתכוון התנא ללמדנו בזה, כי ג' מדות קנאה תאוה וכבוד הוציאו "את האדם" הידוע שהוא אדם הראשון מן העולם, שהרי מהן מתהוות ג' הטיפות שמלאך המות זורק בתוך פיו של אדם, ממנה מת, ממנו מסריח, ממנה פניו מוריקות.

מעתה מבואר היטב ענין המזוזה שהיא סגולה להינצל מהמיתתה של היצר הרע, כי מאחר שמקום קביעת המזוזה הוא בשליש העליון של הפתח המכוון כנגד הפתח של האות ה', כדי לשמור עליו שלא יסתום אותו היצר הרע ויעשה ממנה אות ח', על ידי ג' מדות קנאה תאוה וכבוד המוציאים את האדם מן העולם, לכן בזכות המזוזה הוא ניצול ממלאך המות, שהורג את האדם בחרבו בג' טיפות שנוצרו מקנאה תאוה וכבוד, אלא יזכה לעבוד את ה' בזיכרון המדות שמביא את האדם לחיים ארוכים.

הביאור בזה, כי מאחר שמצוה להניח את המזוזה בשליש העליון, כדי לשמור על הפתח של האות ה' שלא יסתום אותו היצר הרע לעשות ממנו ח', על ידי ג' מדות קנאה תאוה וכבוד היתרות על האות ה' הסותמות את הפתח להפכה לאות ח', לכן מצות מזוזה היא סגולה לאריכות ימים, כי היא שומרת על האדם שלא יפול ברשת הקנאה התאוה והכבוד המוציאות את האדם מן העולם.

הקנאה התאוה והכבוד ג' טיפות שאדם מת מהן

ויש להוסיף תבלין לבאר ענין זה ביתר שאת, על פי מה ששינונו בגמרא (ע"ז כ): "אמרו עליו של מלאך המות שכולו מלא עינים, בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו, וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופוחת פיו וזורק לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות".

ומבאר ה"פנים יפות" (פרשת בראשית ד"ה ומעץ הדעת), כי טיפה זו שזורק מלאך המות בפה האדם כלולה בעצם מג' טיפות, מטיפה אחת הוא מת, מטיפה שניה הוא מסריח, מטיפה שלישית פניו מוריקות. [מצינו סימוכין לדבר זה ב"מגלה עמוקות" (פרשת וירא), שכתב בפירושו כי מלאך המות יש לו ג' טיפות בחרבו].

והנה ג' טיפות אלו נתהוו מהאדם עצמו, על ידי שנמשך בימי חייו אחרי ג' מדות רעות כמו ששינונו במשנה (אבות פ"ד מכ"א): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". לכן בהגיע עת מיתת האדם מאכיל מלאך המות את האדם ג' טיפות אלו, שנוצרו ונתהוו מהקנאה התאוה והכבוד שבהם דבק בימי חייו, וממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות.

על פי האמור מפרש ה"פנים יפות" כמין חומר מה שהזהיר הקב"ה את אדם הראשון (בראשית ב-יז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות". כי כאשר נתבונן נראה שחטא אכילת עץ הדעת היה קשור בג' מדות אלו הקנאה התאוה והכבוד, כי עיקר הפיתוי של הנחש שיאכלו

"אמרו חכמינו ז"ל (פסחים ל) חמץ במשהו. והטעם הואיל שהוא בכרת ולא בדילי אינשי מיניה. ואמרו הקדמונים רמז לדבר, כי בין מצה לחמץ איננו אלא משהו, כי בין חי"ת דחמץ לה' דמצה ליכא אלא משהו. ואומר אני דהאי משהו היינו כחוט השערה, דיצר הרע דומה כחוט השערה. ואף על גב שאיננו אלא כשערה, מכל מקום יש ביניהם [בין מצ"ה לחמ"ץ] שלשה, כי ה' מספרו חמש וחי"ת מספרו שמונה, ואלו השלשה שמספר חי"ת יתירה על ה', היינו הקנאה והתאוה והכבוד דאית בהו כרת, דהרי מוציאים אדם מן העולם, ובעונותינו הרבים לא בדילי אינשי מיניה".

נמצינו למדים מדבריו הקדושים, כי ההבדל בין אותיות חמ"ץ לאותיות מצ"ה הוא אמנם המשהו של האות ח' הסגורה למעלה, אבל משהו זה מגדיל את המספר של האות ח' שהיא ג' יותר מהמספר של האות ה', לרמז על ג' מדות רעות ששינונו במשנה (אבות פ"ד מכ"א): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". נשכיל להבין מזה כי ג' מדות רעות אלו קנאה תאוה וכבוד שהן ג' היתרות באות ח' על אות ה', הן הסותמות את הפתח ברגל של האות ה' להפכה לאות ח'.

ויש לומר כי זהו הענין שג' מדות אלו מוציאים את האדם מן העולם, כי מאחר שהעולם הזה נברא באות ה', כדי להורות שיש תיקון לחוטא בתשובה שיכנס בפתח של האות ה', לכן אם יש לו קנאה תאוה וכבוד הסותמות את האות ה', הרי הן "מוציאים את האדם מן העולם", שלא יוכל להיכנס בתוך האות ה' שנברא בה העולם, ולכן מדה כנגד מדה מוציאים אותו גם בפועל מן העולם ה' ישמרנו.

מעתה כאשר נצרף את החוט המשולש, ג' חידושים נפלאים שלמדנו ממשנתו הטהורה של רבינו ה"חתם סופר" ז"ע: (א) שהמזוזה היא בשליש העליון כנגד הפתח של האות ה' שבעל התשובה נכנס משם. (ב) שהאות ה' היא בצורת ד"י כדי להשאיר פתח רחב לקבל את החוטא בתשובה. (ג) שההבדל בין האות ה' לאות ח' הוא בג' מדות רעות קנאה תאוה וכבוד המוציאים את האדם מן העולם, יאירו עינינו להבין הטעם שמצות מזוזה היא סגולה לאריכות ימים.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

הרב פנחס בוחניק שליט"א לרגל הבר מצוה של בנו היקר הבחור אור החיים נ"ו השי"ת יעזור שתגדל בתורה וביראת שמים עמו"ש

משפחת מהדב הי"ו לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי'

לרגל שמחת הבר מצוה של הבחור משה ישראל באנערער נ"ו השי"ת יעזור שתגדל בתורה וביראת שמים עמו"ש